

Marijana Tomelić
Split

NOVI DOPRINOS HRVATSKOJ DIJALEKTOLOGIJI

Josip Lisac, Hrvatska dijalektologija 1, Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2003.

Hrvatska dijalektologija dobila je ove godine vrlo vrijedno djelo. Riječ je o knjizi Josipa Lisca *Hrvatska dijalektologija 1, Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja* objavljenoj u nakladničkoj kući Golden marketing - Tehnička knjiga. Josip Lisac hrvatski je lingvist, redoviti profesor na studiju kroatistike Sveučilišta u Zadru. Njegovo zanimanje usmjereno je na cjelokupnu dijalektološku problematiku te na povijest hrvatskoga jezika. U svom se radu istaknuo kao lingvist znatna formata, radeći na više međunarodnih projekata iz lingvističke geografije (*Općeslavenski lingvistički atlas, Općekarpatiski dijalektološki atlas*). Osim toga objavio je veći broj djela: *Hrvatski jezik i njegovi proučavatelji* (Split, 1994.), *Hrvatski dijalekt i jezična povijest* (Zagreb, 1996.), *Hrvatski govori, filolozi, pisci* (Zagreb, 1999.), *Faust Vrančić i drugi* (Šibenik, 2004.) te je autor i niza stručnih i znanstvenih radova. Sada im možemo pribrojiti i knjigu *Hrvatska dijalektologija 1, Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*.

U proslavu autor je istaknuo kako je knjiga nastala. Naime, ideju o pisanju cjelokupne hrvatske dijalektologije autor je dobio od profesora Dalibora Brozovića, a glavna motivacija bila je želja da se javnosti u skladu s društvenim, kulturnim i stručnim potrebama pruži slika cjelovite dijalektološke situacije.

Dugo vremena u hrvatskoj dijalektologiji nismo imali ni jednoga opširnijeg i cjelovitijeg prikaza štokavskoga narječja. Ostalim dvama narječjima hrvatska se dijalektologija pozabavila. Kajkavsko narječje opisao je Mijo Lončarić u knjizi *Kajkavsko narječje* (Zagreb, 1996.), a osnovni prikaz čakavskoga narječja, točnije samo njegove fonologije obradio je Milan Moguš u knjizi *Čakavsko narječje* (Zagreb, 1977.).

Stoga možemo reći da je prikaz štokavskoga narječja bio jedna od najprječih zadaća hrvatske dijalektologije, koje se prihvatio Josip Lisac.

Autor izražava zahvalnost svim suradnicima i njihovim prinosima kao i recenzentima, akademiku Daliboru Brozoviću, akademiku Petru Šimunoviću i mr. sc. Sanji Vulić.

Njegova nova knjiga samo je prvi dio cjelokupne hrvatske dijalektologije, koja obrađuje, kako se već i u naslovu vidi, štokavske i torlačke govore kojima govore Hrvati.

Najveći broj Hrvata govori štokavskim dijalektima i nekim torlačkim idiomima. Udio ostalih dijalekata i narječja kojima govore Hrvati je neznatan.

Velika je i opsežna zadaća bila pred Josipom Liscem. Prije svega, trebalo je zaokružiti i točno odrediti korpus idioma koji pripadaju štokavskom narječju. Stoga autor daje i sažet prikaz onih dijalekata koji prvenstveno pripadaju govornicima srednjojužnoslavenskih govora. Autor je proučavao i neke nehrvatske idiome - crnogorske, bošnjačke... pa se, kako kaže, "među uvrštenim primjerima našlo i onih koje nisu izgovorili Hrvati".

Knjiga nam je dobrodošla, kao što bi nam dobro došla i one o preostalim dvama narječjima - kajkavskom i čakavskom. Po autorovim riječima, na njih nećemo trebati dugo čekati!

Kao dijalektolog i povjesničar hrvatskog jezika autor ima uvida u problematiku hrvatskoga jezika pa je, imajući to na umu djelo složio vrlo pregledno i sažeto, trudeći se svima ga približiti.

Knjiga se sastoji od dva glavna dijela, štokavskog i torlačkog narječja. Na početku svakog dijela autor donosi jezične značajke svakog pojedinog sustava.

Prvi dio odnosi se na **štokavsko narječje** i opsegom je mnogo veći od drugog dijela. Prikazane su osnovne jezične značajke štokavskog narječja (vokalizam, konsonantizam, prozodija, morfologija, sintaksa i leksik). Osim toga progovara se i o njegovim granicama, odnosno o rasprostranjenosti štokavskih govora u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Srbiji te u dijaspori.

Što se tiče klasifikacije, ističe da se svaki jezični sustav, pa tako i štokavsko narječje utvrđuje prema određenim kriterijima. Dvojbu treba li genetske i strukturalne kriterije promatrati odvojeno ili ih kombinirati, dijalektolozi su riješili povezivanjem tih kriterija.

Za klasifikaciju štokavskog narječja autor se poslužio trima kriterijima: akcentuacijom, refleksom jata i pojavom štakavizma ili šćakavizma.

Po kriteriju *refleksa jata* tri su dijalekta (i)jekavska, dva su ekavska, jedan je ikavski, a jedan je s različitim refleksima jata. *Akcentatski* kriterij dijeli novoštokavske dijalekte od nenovoštokavskih, a s obzirom na pojavu *štakavizma* ili *šćakavizma* četiri su dijalekta štakavska, dva šćakavska, a jedan dijelom šćakavski, dijelom štakavski.

Zatim slijede značajke svakog dijalekta, i to ovim redom: slavonski dijalekt - nenovoštokavski arhaični šćakavski dijalekt, zapadni dijalekt - novoštokavski ikavski dijalekt, istočnobosanski dijalekt - nenovoštokavski ijekavski šćakavski dijalekt, istočnohercegovačko-krajiški dijalekt - novoštokavski (i)jekavski dijalekt, zetsko - južnosandžački dijalekt - nenovoštokavski ijekavski dijalekt, kosovsko-resavski dijalekt - nenovoštokavski ekavski dijalekt i vlahijska oaza.

Uz precizan pregled prostiranja, svaki od dijalekata ima sažeto iznesenu gramatičku građu.

Deskripciju svakog pojedinog dijalekta autor započinje poglavljem Fonologija, unutar kojega obrađuje samoglasnički sustav (inventar i distribuciju, udio pojedinih samoglasničkih fonema u govoru, zamjene, redukcije...), akcentuaciju (naglasak, ton i dužinu), zatim konsonantski sustav, konsonantske sekvence i glasovne promjene u dodiru suglasnika. Autor

uvijek teoretski dio potkrepljuje primjerima.

U sljedećem poglavlju, Morfologija, raspravlja o vrstama riječi, deklinacijskim i konjugacijskim tipovima, određenim alternacijama (konsonantskim, akcenatskim...), komparaciji pridjeva (različitim oblicima komparativa i superlativa), glagolskim vremenima i glagolskim oblicima...

U poglavlju o sintaksi obrađuju se padežne konstrukcije (upotreba pojedinog padežnog oblika, zamjene padežnih konstrukcija...), red riječi u rečenici (položaj enklitika)...

Poglavlje Leksik govori o utjecajima (stranim ili drugih dvaju narječja) na štokavki jezični sustav.

Na kraju gramatičkih obilježja svakog pojedinog dijalekta slijede tekstovi u kojima se čuvaju jezične značajke toga dijalekta. Tekstovi su akcentuirani i interpunkcijski uređeni.

Na kraju svakog poglavlja autor je uključio i popis bibliografskih jedinica koje se odnose na pojedini dijalekt. Kod pojedinih dijalekata literatura je iznesena vrlo iscrpno, kod drugih u nešto skromnijem izboru. No ipak, popis literature dragocjen nam je izvor za svaki daljnji istraživački rad.

Drugi dio knjige opsegom je manji. Riječ je o **torlačkom narječju**. Nakon prostornoga pregleda tog narječja nabrojani su torlački dijalekti: prizrensko-južnomoravski, svrljiško-zaplanjski i timočko-lužnički, kojima se pribraja i karaševsko-svinjička oaza. Potom slijedi iznošenje osnovnih jezičnih značajki te dva poglavlja *Govori karaševskih Hrvata* i *Govori Janjevaca i Letnice*. I ovdje su, kao i u prvom dijelu knjige, priloženi akcentuirani tekstovi i literatura.

Na samom kraju knjige nalaze se karte koje omogućuju lakše praćenje jezične građe. Karte obuhvaćaju različitu problematiku: karta 1 - odnos šč/šć u slavonskom dijalektu, karta 2 - riječ *pijetao* u govorima Bosne i Hercegovine, karta 3 - predmigracijski raspored ikavskih štokavskih dijalekata, karta 4 - štokavsko narječje s govorima torlačkoga narječja, karta 5 - dijalektološka karta štokavskoga i torlačkog narječja, karta 6 - predmigracijski raspored srednjojužnoslavenskih narječja.

Na temelju gramatičke građe svakog pojedinog dijalekta, njihovog rasprostiranja, popisa literature, primjera ogleđa, dijalektoloških karata, pruža nam se prava sinteza štokavskog narječja.

Ako nam je suditi, pred nama je vrlo vrijedna i dragocjena knjiga. Zasluga je Josipa Lisca u tome golema.

Stoga s nestrpljenjem i interesom očekujemo i ostale dijelove HRVATSKE DIJALEKTOLOGIJE!